
**CONSEIL DE
L'EUROPE**

**EIROPAS
PADOME**

**COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESA**

PIRMĀ NODAĻA

LIETA "HÉNAF pret FRANCIJU"

(Pieteikums Nr. 65436/01)

SPRIEDUMS

STRASBŪRA

2003. gada 17. novembrī

GALĪGĀ REDAKCIJA

27.02.2004.

Lietā "*Hénaf* pret Franciju"

Eiropas Cilvēktiesību tiesa (Pirmā nodaļa), sanākusi kā palāta šādā sastāvā:

priekšsēdētājs C.L. ROZAKIS [*C.L. ROZAKIS*],

tiesneši P. LORENSENS [*P. LORENZEN*],

Ž. P. KOSTA [*J.-P. COSTA*],

DŽ. BONELLO [*G. BONELLO*],

F. TULKENSA [*F. TULKENS*],

E. LEVITS,

S. BOTUČAROVA [*S. BOTOCHAROVA*],

un nodaļas sekretāra vietnieks S. NĪSENS [*S. NIELSEN*],

apspridusies slēgtā sēdē 2001. gada 24. janvārī un 2003. gada 6. novembrī,

pasludina šo spriedumu, kas pieņemts pēdējā no minētajiem datumiem.

PROCEDŪRA

1. Lietā tika uzsākta pēc tam, kad 2002. gada 4. decembrī Francijas pilsonis Albērs Enafs [*Albert Hénaf*] ("pieteikuma iesniedzējs") saskaņā ar Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas ("Konvencijas") 34. pantu iesniedza Tiesai pret Francijas Republiku vērstu pieteikumu (Nr. 65436/01).

2. Francijas valdību ("Valdību") pārstāvēja tās pārstāvis R. Ābrahams [*R. Abraham*], Ārlietu ministrijas juridiskā departamenta direktors.

3. Pieteikuma iesniedzējs apgalvoja, ka pret viņu ir bijusi vērsta izturēšanās, kas ir pretrunā Konvencijas 3. pantam.

4. Pieteikumu nodeva Tiesas Trešajai nodaļai (Tiesas Reglamenta 52. panta 1. punkts). Šajā nodaļā saskaņā ar Reglamenta 26. panta 1. punktu tika izveidota palāta lietas izskatīšanai (Konvencijas 27. panta 1. punkts).

5. Tiesa 2001. gada 1. novembrī mainīja savu nodaļu sastāvu (25. panta 1. punkts). Šo lietu piešķīra no jauna izveidotajai Pirmajai nodaļai (52. panta 1. punkts).

6. Ar 2002. gada 24. janvāra lēmumu palāta pasludināja, ka pieteikums ir pieņemams, tomēr norādīja, ka Valdības celtie iebildumi nav nodalāmi no lietas būtības izskatīšanas.

FAKTISKIE APSTĀKĻI

I. LIETAS KONKRĒTIE APSTĀKĻI

7. Pieteikuma iesniedzējs, kas ir dzimis 1925. gadā, pašreiz atrodas cietumā Nantē.

8. Dažu pēdējo gadu laikā viņš ir ticis notiesāts par dažādiem noziedzīgiem nodarījumiem. Proti, 1992. gada 9. novembrī Šēras departamenta zvērīnāto tiesa viņam piesprieda brīvības

atņemšanu uz desmit gadiem par bruņotu laupīšanu; 1998. gada 2. septembrī Bernē Krimināltiesa viņam piesprieda brīvības atņemšanu uz sešiem mēnešiem par rēķina nesamaksāšanu; 1999. gada 14. janvārī Nevēras Krimināltiesa viņam piesprieda brīvības atņemšanu uz pieciem gadiem par bruņotu laupīšanu un 1999. gada 20. janvārī Ruānas Apelācijas tiesa viņam piesprieda brīvības atņemšanu uz sešiem mēnešiem par rēķina nesamaksāšanu. Viņš apgalvoja, ka viņu paredzēts atbrīvot 2001. gada septembrī, bet saskaņā ar Valdības teikto – 2002. gada 17. februārī.

9. 1998. gada februārī Nevēras Krimināltiesa pieteikuma iesniedzējam piesprieda arī brīvības atņemšanu uz sešiem mēnešiem par to, ka viņš neatgriezās cietumā norādītajā laikā pēc savas pēdējās īslaicīgās prombūtnes 1998. gadā, kaut bija pildījis norunas visos četros iepriekšējos gadījumos. Eksperti, kuri saistībā ar to viņu izmeklēja, secināja, ka "attiecīgajā laikā" viņš cieta no "psiholoģiska traucējuma", kas uz laiku "pasliktināja viņa spriešanas spējas", un ka atrašanās cietumā viņam nevar būt "terapeitiska", īpaši ņemot vērā viņa cienjamo vecumu.

10. Pēc tam pieteikuma iesniedzējam veica medicīnisko apskati cietumā un atklāja, ka viņam kakla rajonā ir pietūkuši limfmezgli. Attiecīgais dienests noteica, ka nepieciešama ārstēšana. Tika nolemts, ka 2000. gada 8. novembrī pieteikuma iesniedzējam veiks operāciju pēc uzņemšanas slimnīcā 2000. gada 7. novembrī, plkst. 14:30.

11. 2000. gada 6. novembrī Eisē cietuma priekšnieks informēja prefektu, ka cietumnieku nepieciešams nogādāt slimnīcā, un lūdza nodrošināt policijas apsardzi, kas uzraudzītu un apsargātu viņu, kamēr viņš atrodas slimnīcā. Attiecībā uz drošības risku cietuma darbinieki tika instruēti, ka pieteikuma iesniedzējam nepieciešama normāla, nevis pastiprināta uzraudzība, par ko atbildēs apsardzes vadītājs, un ka principā nav nepieciešama pastāvīga roku dzelžu un speciālo līdzekļu lietošana.

12. 2000. gada 7. novembrī – dienā pirms operācijas – pieteikuma iesniedzēju, saslēgtu roku dzelžos, cietuma furgonā pārveda uz Pelegrīna slimnīcu Bordo pilsētā. Divi policijas darbinieki sagaidīja viņu slimnīcā, lai uzraudzītu un apsargātu visu laiku, kamēr viņš atrodas tur. Atlikušo dienu pieteikuma iesniedzējs bija saslēgts roku dzelžos, bet nebija pieķēdēts.

13. Naktī pieteikuma iesniedzējam izmantoja speciālo līdzekli, proti, ķēdi, kuras viens gals bija pievienots viņa potītei, bet otrs – pie gultas kājas. Valdība apgalvo, ka speciālais līdzeklis bija tāds, kas ļāva pietiekami brīvi kustēties gultā, savukārt pieteikuma iesniedzējs apgalvo, ka ķēde bija nostiepta un tādēļ kustēties bija grūti vai sāpīgi un nebija iespējams gulēt.

14. 2000. gada 8. novembrī no rīta pieteikuma iesniedzējs paziņoja, ka tad, ja viņam slimnīcā nevar nodrošināt cilvēcīgus apstākļus, viņš vēlas, lai operācija tiktu veikta pēc tam, kad viņš būs atbrīvots no cietuma. Pēc tikšanās ar slimnīcas darbiniekiem viņš atgriezās cietumā tajā pašā dienā plkst. 11:45.

15. 2000. gada 9. novembrī pieteikuma iesniedzējs iesniedza sūdzību krimināllietā, ieskaitot pieteikumu dalībai tiesvedībā kā civilprasītājam, Ažānas Reģionālās tiesas [*Tribunal de grande instance d'Agén*] vecākajam izmeklēšanas tiesnesim, norādot uz "ārkārtīgi sliktu izturēšanos", "vardarbību" un "spīdzināšanu". Sūdzībā, kuru viņš iesniedza pret diviem policijas darbiniekiem, kas apsargāja viņu laikā, kamēr viņš atradās slimnīcā, viņš apgalvoja, ka ir noticis Kriminālprocesa kodeksa 803. panta un Konvencijas 3. panta pārkāpums saistībā ar speciālā līdzekļa izmantošanu naktī no 7. uz 8. novembri, 2000. gadā.

16. Rīkojumā, kas sagatavots 2000. gada 16. novembrī un nodots 24. novembrī, vecākais izmeklēšanas tiesnesis noteica piemērojamo drošības naudu 6000 Francijas franku apmērā.

17. 2000. gada 24. novembrī pieteikuma iesniedzējs ierakstītā vēstulē nosūtīja apelācijas sūdzību pret šo rīkojumu, kuras saņemšanu apstiprināja Ažānas Reģionālās tiesas vecākais sekretārs, un arī vērsās juridiskās palīdzības birojā saistībā ar viņa ierobežotajiem līdzekļiem. Tajā pašā dienā viņš informēja vecāko izmeklēšanas tiesnesi par to, ka ir iesniedzis apelācijas sūdzību, jo viņam nav pietiekamu līdzekļu.

18. Pieteikums juridiskās palīdzības saņemšanai tika reģistrēts 2000. gada 8. decembrī, un to atteica 15. decembrī. 2001. gada 23. marta rīkojumā Ažānas Reģionālās tiesas priekšsēdētājs apstiprināja atteikumu ar šādu pamatojumu:

"Kriminālprocesa kodekss īpaši paredz speciālo līdzekļu izmantojumu personām, kuras varētu mēģināt aizbēgt. Tas attiecas uz gadījumiem, kad ieslodzītais atrodas ārpus cietuma teritorijas."

19. Ar 2001. gada 15. maija tiesas rīkojumu vecākais izmeklēšanas tiesnesis paziņoja, ka pieteikuma iesniedzēja sūdzība ir nepieņemama drošības naudas nesamaksāšanas dēļ.

20. Tikmēr 2001. gada 4. aprīlī Ažānas Apelācijas tiesas Izmeklēšanas nodaļa paziņoja, ka apelācijas sūdzība pret drošības naudas samaksas rīkojumu ir nepieņemama saistībā ar neatbilstību Kriminālprocesa kodeksa 503. pantam, kas nosaka, ka ieslodzītajiem jāiesniedz apelācijas sūdzības ar cietuma priekšnieka starpniecību.

21. 2001. gada 11. aprīlī pieteikuma iesniedzējs šo spriedumu pārsūdzēja saistībā ar piemērojamām tiesību normām. Pašlaik lietas izskatīšana turpinās Kasācijas tiesā.

22. Pēc tam, kad 2001. gada 1. oktobrī pēc soda izciešanas pieteikuma iesniedzēju atbrīvoja, viņu atkal ieslodzīja saistībā ar citām tiesvedībām.

II. ATTIECĪGĀS VALSTS TIESĪBU AKTI

23. Kriminālprocesa kodeksa 803. pants nosaka:

"Nevienam nedrīkst ar varu uzlikt roku dzelžus vai izmantot speciālos līdzekļus, ja vien netiek uzskatīts, ka šī persona apdraud citus vai sevi vai var izdarīt bēgšanas mēģinājumu."

24. 1993. gada 1. marta vispārējā cirkulārā ir norādīts:

"... šis noteikums attiecas uz visiem apsardzes locekļiem neatkarīgi no tā, vai konkrēto personu ir aizturējusi policija vai viņu ved uz tiesu, vai viņa aizturēta līdz lietas izskatīšanai tiesā, vai arī viņa apcietināta pēc notiesāšanas.

Amatpersonām, kas nodrošina apsardzi, ņemot vērā lietas apstākļus, apsargājamās personas vecumu un jebkuras ziņas par šīs personas raksturu, ir izvērtē, vai pastāv jebkādas apdraudējuma pazīmes, kas varētu attaisnot roku dzelžu vai speciālo līdzekļu izmantošanu saskaņā ar likumdevēja paredzēto mērķi.

Izņemot īpašus apstākļus, .. maz ticams, ka personas, kuru pārvietošanās spējas ir traucētas vecuma vai veselības stāvokļa dēļ .. varētu radīt likumā minēto apdraudējumu .."

JURIDISKAIS PAMATOJUMS

25. Pieteikuma iesniedzējs saistībā ar savu vecumu un veselības stāvokli sūdzējās par apstākļiem, kādos viņš atradies slimnīcā dienu pirms operācijas. Viņš pamatojās uz Konvencijas 3. pantu, kurā ir noteikts šādi:

"Nevienu nedrīkst spīdzināt vai cietsirdīgi vai pazemojoši ar viņu apieties vai sodīt."

I. VALDĪBAS SĀKOTNĒJAIS IEBILDUMS

A. Pušu iesniegumi

26. Valdība apgalvoja, ka pieteikums ir pārags, jo kasācijas sūdzība saistībā ar piemērojamām tiesību normām, ko pieteikuma iesniedzējs iesniedza 2001. gada aprīlī pret Izmeklēšanas nodaļas spriedumu, joprojām tiek izskatīta Kasācijas tiesā. Valdība piebilda, ka sūdzība krimināllietā kopā ar pieteikumu piedalīties tiesvedībā kā civilprasītājam principā ir aizsardzības līdzeklis, kas jāizmanto tām personām, kuras apgalvo, ka ir sliktas izturēšanas upuri (citējot spriedumus šādās lietās: *Selmouni v. France [GC]*, Nr. 25803/94, *ECHR 1999-V*, un *Caloc v. France*, Nr. 33951/96, *ECHR 2000-IX*). Valdība uzskatīja, ka nav konstatēts, ka pieteikuma iesniedzēja prasība saistībā ar 3. panta pārkāpumu ir argumentēta un ka jebkurā gadījumā viņš nav ievērojis likumā noteikto pieteikumu iesniegšanas procedūru civilprasītājiem. Pēdējā jautājumā Valdība norādīja, ka pieteikuma iesniedzēju varēja atbrīvot no likumā noteiktās prasības samaksāt drošības naudu, ja viņš būtu to pieprasījis saistībā ar savu finansiālo stāvokli vai ja viņš būtu saņēmis juridisku palīdzību pirms sūdzības iesniegšanas (sk. pretēju piemēru lietā *Ait-Mouhoub v. France*, 1998. gada 28. oktobra spriedums, *Reports of Judgments and Decisions 1998-VIII*). Turklāt, tā kā pieteikuma iesniedzējs iesniedza apelācijas sūdzību, vienīgi Izmeklēšanas nodaļa bija kompetenta lemt šajā jautājumā, bet tai nebija citas iespējas kā pasludināt, ka apelācijas sūdzība ir nepieņemama. Šajā lietā, kura atšķiras no lietas *Selmouni* (minēta iepriekš) cita starpā ar to, ka tā attiecas uz pirmstiesas izmeklēšanas stadiju, jebkurā gadījumā varēja iesniegt jaunu sūdzību un civilprasītāja pieteikumu, kamēr kriminālvajāšanai iespējamās noziedzīgos nodarījumos nebija iestājies noilgums. Turklāt izmeklēšanu nebūtu bijis iespējams veikt, jo, tā kā nebija iemaksāta drošības nauda, pieteikuma iesniedzējs nebija atbilstoši rīkojies, lai tiktu uzsākts kriminālprocess.

27. Attiecībā uz juridiskās palīdzības atteikumu Valdība uzskatīja to par attaisnojamu, jo pieteikums bija acīmredzami nepamatots (sk. lietu *Gnaboré v. France*, Nr. 40031/98, *ECHR 2000-IX*, un lietu *Charlier v. France* (dec.), Nr. 37760/97, 2000. gada 7. novembris).

28. Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka cietuma darbinieks lūdzis viņu parakstīt apelācijas sūdzības veidlapu un ka tādējādi viņš ir ievērojis Kriminālprocesa kodeksa prasības. Viņš turklāt apgalvoja, ka Kasācijas tiesa būtu spiesta noraidīt viņa apelācijas sūdzību. Viņš iebilda pret apgalvojumu, ka nav informējis tiesnesi par saviem ienākumiem, jo bija norādījis uz līdzekļu trūkumu ierakstītā vēstulē, kuras saņemšanas apstiprinājums viņam tika nogādāts tajā pašā dienā, kurā rīkojums par drošības naudas samaksu. Attiecībā uz to, vai viņam vajadzēja lūgt juridisku palīdzību pirms vai pēc sūdzības iesniegšanas, viņš norādīja, ka šis jautājums ir sekundārs, attaisnoja šo kļūdu ar likumu nepārzināšanu un kritizēja atteikumu nodrošināt viņam juridisku palīdzību, jo tādēļ viņam nevarēja palīdzēt kvalificēts jurists un viņam netika nodrošināta taisnīga tiesa.

29. Tomēr viņš apgalvoja, ka valstī nav efektīvu aizsardzības līdzekļu, jo Valdības argumenti sliecās apliecināt, ka konkrētie notikumi bijuši likumīgi.

B. Tiesas vērtējums

30. Tiesa norāda, ka Konvencijas 35. panta nolūks ir dot līgumslēdzējam valstīm iespēju novērst vai labot pārkāpumus, par kuriem pret tām iesniegtas sūdzības, pirms šīs sūdzības tiek iesniegtas Konvencijas institūcijām (sk., piemēram, lietu *Hentrich v. France*, 1994. gada 22. septembra spriedums, A sērija, Nr. 296-A, 18. lpp., 33. punkts, un lietu *Remli v. France*, 1996. gada 23. aprīļa spriedums, *Reports 1996-II*, 571. lpp., 33. punkts). Tādējādi sūdzību, kas paredzēta turpmākai iesniegšanai Tiesā, vispirms nepieciešams – vismaz pēc būtības – iesniegt attiecīgajam valsts iestādēm atbilstoši formālajām prasībām un termiņiem, kas noteikti valsts tiesību aktos (sk. lietu *Cardot v. France*, 1991. gada 19. marta spriedums, A sērija, Nr. 200, 18. lpp., 34. punkts).

31. Tomēr šajā lietā Tiesa norāda, ka, lai gan pieteikuma iesniedzējs iesniedza sūdzību krimināllietā un civilprasītāja pieteikumu attiecīgajam vecākajam izmeklēšanas tiesnesim, sūdzības iesniegšanas laikā viņš neiesniedza pieteikumu par atbrīvošanu no drošības naudas maksājuma, nesniedza ziņas par saviem finansiālajiem līdzekļiem, nelūdza juridisku palīdzību līdz brīdim, kad viņš bija iesniedzis apelācijas sūdzību pret drošības naudas samaksu, un, visbeidzot, nevarēja pierādīt, ka viņa Izmeklēšanas nodaļai iesniegtā apelācijas sūdzība ir spēkā.

32. Tiesa tomēr atkārtoti uzsver, ka vienīgie aizsardzības līdzekļi, kuru izmantošanu nosaka Konvencijas 35. pants, ir tie, kuri ir saistīti ar potenciālajiem pārkāpumiem un vienlaikus ir pieejami un pietiekami. Šādiem aizsardzības līdzekļiem jāpastāv ne tikai teorētiski, bet arī praksē; ja tā nav, tiem trūkst vajadzīgās pieejamības un efektivitātes; atbildētājas valsts pienākums ir pārliecināties, ka šie dažādie nosacījumi ir ievēroti (sk. spriedumus, piemēram, šajās lietās: *Vernillo v. France*, 1991. gada 20. februāris, A sērija, Nr. 198., 11.–12. lpp., 27. punkts; *Akdivar and Others v. Turkey*, 1996. gada 16. septembra spriedums, *Reports 1996-IV*, 1210. lpp., 66. punkts; *Dalia v. France*, 1998. gada 19. februāris, *Reports 1998-I*, 87.–88. lpp., 38. punkts; un lietā *Selmouni*, kas minēta iepriekš, sk. 75. punktu). Turklāt saskaņā ar "vispārārstītiem starptautisko tiesību aktu principiem" var būt īpaši apstākļi, kuri atbrīvo pieteikuma iesniedzēju no pienākuma izmantot viņa rīcībā esošos valsts aizsardzības līdzekļus (sk. lietu *Van Oosterwijck v. Belgium*, 1980. gada 6. novembra spriedums, A sērija, Nr. 40, 18.–19. lpp., 36.–40. punkts).

Tiesa uzsver, ka, piemērojot šo normu, ir jāņem vērā attiecīgais konteksts. Tātad tā atzīst, ka 35. pants jāpiemēro zināmā mērā elastīgi un bez pārliecīga formālisma (sk. lietu *Cardot*, kas minēta iepriekš, 18. lpp., 34. punkts). Turklāt tā atzīst, ka valsts aizsardzības līdzekļu izmantošanas noteikums nav nedz absolūts, nedz piemērojams automātiski; izskatot jautājumu, vai šis noteikums ir ievērots, ir ļoti svarīgi ņemt vērā individuālās lietas konkrētos apstākļus (sk. lietu *Van Oosterwijck*, kas minēta iepriekš, 17.–18. lpp., 35. punkts). Tas nozīmē, ka cita starpā Tiesai ir reāli jāņem vērā ne tikai attiecīgās līgumslēdzējas valsts tiesību sistēmā paredzētie oficiālie valsts aizsardzības līdzekļi, bet arī vispārīgais juridiskais un politiskais konteksts, kurā tie darbojas, kā arī pieteikumu iesniedzēju personīgie apstākļi (sk. lietu *Akdivar and Others*, kas minēta iepriekš, 1211. lpp., 69. punkts, un lietu *Selmouni*, kas minēta iepriekš, 77. punktu).

33. Attiecībā uz pieteikuma iesniedzēja kļūdām Tiesa norāda, ka, pirmkārt, viņam bija sevi jāaizstāv un turklāt viņš bija nelabvēlīgā situācijā, jo konkrētās tiesvedības laikā atradās

ieslodzījumā un viņam bija slikta veselība. Viņš lūdza juridisku palīdzību 2000. gada 24. novembrī – tajā pašā dienā, kad viņam nodeva rīkojumu par drošības naudas samaksu. Turklāt, tā kā pieteikuma iesniedzējs nav jurists un nesaņēma juridisku palīdzību, viņš varēja nezināt, ka pieteikumu atbrīvojumam no drošības naudas samaksas jāiesniedz atsevišķi no pieteikuma juridiskās palīdzības saņemšanai. Papildus viņš varēja pārprast drošības naudas samaksas rīkojuma formulējumu un domāt, ka atbrīvojums no drošības naudas samaksas ir atkarīgs no juridiskās palīdzības nodrošināšanas.

34. Līdz ar to Tiesa uzskata, ka pieteikuma iesniedzēja kļūdas notikušas šīs lietas īpašo apstākļu dēļ.

35. Pirmkārt, Tiesa norāda, ka Valdība tāpat kā juridiskās palīdzības birojs uzskata, ka speciālo līdzekļu izmantošana nav bijusi nekas vairāk kā tikai parasta valsts tiesību aktu ievērošana. Tātad, pat pieņemot, ka civilprasītāja pieteikums bija atzīts par pieņemamu vai tiktu atzīts par pieņemamu, ja tā būtu jauna sūdzība, šāds aizsardzības līdzeklis droši vien būtu lemts neveiksmei, ņemot vērā Valdības un juridiskās palīdzības biroja kopīgo viedokli. Šajos apstākļos tam, ka pieteikuma iesniedzēja sūdzība tika atzīta par nepieņemamu vai tam, ka viņš neiesniedza jaunu sūdzību, ir maza nozīme.

36. Turklāt, konstatējot, ka pieteikuma iesniedzēja sūdzība attiecas uz Konvencijas 3. pantu, Tiesa atkārtoti uzsver, ka tad, ja persona iesniedz argumentētu prasību saistībā ar 3. panta (vai 2. panta) pārkāpumu, tad, lai aizsardzības līdzeklis būtu efektīvs, valstij nepieciešams veikt pamatīgu un efektīvu izmeklēšanu, kuras rezultātā ir iespējams noteikt un sodīt atbildīgās personas (sk. lietu *Assenov and Others v. Bulgaria*, 1998. gada 28. oktobra spriedums, *Reports 1998-VIII*, 3290. lpp., 102. punkts, un lietu *Selmouni*, kas minēta iepriekš, 79. punktu, u. c.). Tiesa uzskata, ka pieteikuma iesniedzēja apgalvojumi, kuru pamatā bija neapstrīdamais fakts, ka viņš bija pieķēdēts pie slimnīcas gultas naktī pirms operācijas, un saistībā ar kuriem tika iesniegta argumentēta prasība, bija pietiekami nopietni gan attiecībā uz apgalvotajiem faktiem, gan iesaistīto personu statusu, lai attaisnotu šādu izmeklēšanu.

37. Tiesa ir spiesta secināt, ka valsts iestādes ir izturējušās pasīvi. Pretēji Valdības apgalvojumiem nevar uzskatīt, ka izmeklēšanu nebija iespējams veikt tāpēc, ka, nesamaksājot drošības naudu, pieteikuma iesniedzējs nebija atbilstoši rīkojies, lai tiktu uzsākts kriminālprocess. Saskaņā ar Francijas tiesību aktiem lietas ierosināšanu veic prokuratūra. Kaut gan ar sūdzības iesniegšanu krimināllietā un civilprasītāja pieteikuma iesniegšanu kriminālprocesu var uzsākt pat tad, ja prokuratūras iestādes nerīkojas vai atsakās uzsākt kriminālprocesu, tas tomēr neatbrīvo šīs iestādes no to pilnvarām šajā jomā. Katrā ziņā Tiesa atkārtoti uzsver, ka pat tad, ja tiek veikta pirmstiesas izmeklēšana un pēc prokuratūras iestāžu ierosinājuma ir uzsākta tiesas izmeklēšana, nevar izslēgt to, ka noteiktos apstākļos pieteikuma iesniedzējs var būt atbrīvots no pienākuma izmantot visus pieejamos valsts aizsardzības līdzekļus neatkarīgi no fakta, ka vietējā tiesvedība joprojām nav beigusies (sk. lietu *Selmouni*, kas minēta iepriekš).

38. Ņemot vērā iepriekš minēto, Tiesa uzskata, ka valsts iestādes nav pozitīvi rīkojušās, kā to pieprasīja lietas apstākļi, lai nodrošinātu to, ka Valdības minētā procesuālā darbība būtu efektīva.

39. Tādējādi, tā kā nav pārlicecinoša paskaidrojuma attiecībā uz Valdības minētā aizsardzības līdzekļa "efektivitāti" un "adekvātumu", Tiesa uzskata, ka pieteikuma iesniedzējam pieejamais parastais aizsardzības līdzeklis šajā lietā nav bijis pietiekams, lai viņš to varētu izmantot pret pārkāpumu, par kuru viņš iesniedza sūdzību. Kaut gan Tiesa uzsver, ka tās

lēmums ir saistīts tikai ar šīs lietas apstākļiem un ka nevar vispārēji apgalvot, ka sūdzības iesniegšana krimināllietā kopā ar civilprasītāja pieteikuma iesniegšanu nekad nevarētu būt tas aizsardzības līdzeklis, kuru izmanto, lai vērstos pret policijas uzraudzības laikā piedzīvotu sliktu izturēšanos, Tiesa secina, ka Valdības iebildums, kas pamatojas uz valsts aizsardzības līdzekļu neizmantošanu, nav pieņemams.

II. III. KONVENCIJAS 3. PANTA IESPĒJAMĀIS PĀRKĀPUMS

A. Pušu iesniegumi

40. Ņemot vērā apstākļus, kādos pieteikuma iesniedzēju pārveda un kādos viņš atradās slimnīcā, Valdība jo īpaši uzsvēra, ka pieteikuma iesniedzējs bija tikai saslēgts roku dzelžos, kamēr viņš tika vests uz slimnīcu. Turklāt slimnīcā gaidīja divi policijas darbinieki, lai viņu uzraudzītu un apsargātu tīkme, kamēr viņš uzturas ausu, deguna un kakla slimību nodaļā. Cietuma priekšnieka rakstiskajās instrukcijās bija noteikta normāla, nevis pastiprināta uzraudzība, un principā netika pieprasīta pastāvīga roku dzelžu un speciālo līdzekļu lietošana. Tādējādi par lēmumu piekēdēt pieteikuma iesniedzēju ir pilnībā atbildīgs vecākais apsardzes darbinieks, kurš nolēma izmantot speciālo līdzekli naktī. Līdzekļa izmantošana tika attaisnota ar drošības apsvērumiem, jo nebija drošas palātas, kur viņu ievietot, lai izvairītos no riska, ka viņš varētu bēgt vai izdarīt pašnāvību. Turklāt, lai nodrošinātu pieteikuma iesniedzēja privātumu un lai pie viņa naktī visu laiku neatrastos policijas darbinieki, apsargi neuzturējās viņa palātā, bet piekēdēja viņu.

41. Valdība konstatēja, ka pieteikuma iesniedzējs nav sūdzējies par apstākļiem, kādos viņu pārveda uz slimnīcu, saslēgtu roku dzelžos, ne savā sūdzībā un civilprasītāja pieteikumā, ne savā pieteikumā Tiesai.

42. Valdība apstrīdēja 3. panta piemērošanu, apgalvojot, ka konkrētās darbības nav sasniegušas minimālo smaguma pakāpi, kas paredzēta Konvencijā (sk. lietu *Assenov and Others*, kas minēta iepriekš). Visbeidzot valdība atsaucās uz lietām, kurās Tiesa bija uzskatījusi, ka saslēgšana roku dzelžos nav 3. panta pārkāpums (sk. lietu *Herczegfalvy v. Austria*, 1992. gada 24. septembra spriedums, A sērija, Nr. 244, un lietu *Raninen v. Finland*, 1997. gada 16. decembra lēmums, *Reports 1997-VIII*). Jebkurā gadījumā roku dzelžu izmantošana, kas paredzēta Kriminālprocesa kodeksa 803. pantā, konkrētajā lietā ir bijusi attaisnojama saistībā ar pieteikuma iesniedzēja radītajiem draudiem un viņa bēgšanas risku, jo 1998. gada februārī viņš bija tiesāts par bēgšanu no cietuma.

43. Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka viņš nav sūdzējies par roku dzelžu un ķēžu izmantošanu pārvešanas laikā uz slimnīcu – tā esot ikdienišķa, lai gan nenormāla un pazemojoša prakse –, jo tā dēļ viņš tikai juties apkaunots un pārcietis drīzāk psiholoģiskas, nevis fiziskas mokas.

44. Attiecībā uz viņa piekēdēšanu pie slimnīcas gultas pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka tas nebija nepieciešams saistībā ar viņa sodāmību, un cita starpā norādīja, ka pēc sešpadsmit ar pusi gadu ilgas secīgas sodu izciešanas viņam bija jāpaliek cietumā vēl tikai dažas nedēļas. Tāpēc nekāda bēgšanas riska nebija, īpaši ņemot vērā viņa vecumu un ierobežotās pārvietošanās iespējas apsardzes klātbūtnē.

45. Pieteikuma iesniedzējs paskaidroja, ka pēc tam, kad viņš, saslēgts roku dzelžos, bija pārvests uz Pelegrīna slimnīcu un saslēgts uzturējās arī telpās citu cilvēku acu priekšā, viņš visu dienu palika gultā, nebūdams piekēdēts. Vakarā policija piekēdēja viņa kāju pie gultas ar

stingru ķēdi, tā neļaujot veikt nekādas kustības vai gulēt. Pēc viņa apgalvotā, tas tika darīts tādēļ, lai policijas darbinieki, kuri viņu apsargāja, varētu gulēt. Viņš uzsvēra, ka nav atteicies no operācijas, bet tikai norādījis, ka tad, ja viņu nevar apsargāt cilvēcīgos apstākļos, tad viņš labāk izvēlas veikt operāciju pēc atbrīvošanas no cietuma.

46. Attiecībā uz pārvešanu uz slimnīcu, kam saskaņā ar sniegtajām instrukcijām vajadzēja noritēt normālā kārtībā, īpaši ciešas ķēdes izmantošana, ar kuru viņa kāju piestiprināja pie gultas, izraisot sāpes ikreiz, kad viņš pakustējās, noteikti bija nenormāls līdzeklis, kas radīja nepanesamas mocības. Viņš vairākkārt apstiprināja, ka mutiski ir izteicis savus iebildumus, tiklīdz speciālais līdzeklis tika piemērots, un ir norādījis, ka viņam sāp.

B. Tiesas vērtējums

47. Tiesa atkārtoti uzsver, ka slikta izturēšanās jākonstatē minimālajā smaguma pakāpē, lai uz to varētu attiecināt Konvencijas 3. pantu. Šīs pakāpes novērtējums ir relatīvs; tā ir atkarīga no visiem lietas apstākļiem, proti, no tā, cik ilgi šāda izturēšanās ir bijusi, no tās fiziskajām un psiholoģiskajām sekām un dažos gadījumos no cietušā dzimuma, vecuma un veselības stāvokļa (sk. lietu *Kudła v. Poland [GC]*, Nr. 30210/96, 91. punkts, *ECHR 2000-XI*, un lietu *Peers v. Greece*, Nr. 28524/95, 67. punkts, *ECHR 2001-III*, u. c.).

Kaut gan viens no vērā ņemamajiem faktoriem ir šādas izturēšanās nolūks un jo sevišķi ir jāizvērtē tas, vai tās nolūks ir bijis pazemot vai noniecināt cietušo, tomēr šāda nolūka neesamība ne vienmēr ļauj secināt, ka nav noticis 3. panta pārkāpums (sk. lietu *Peers*, kas minēta iepriekš, 74. punktu).

48. Roku dzelžu lietošana parasti nerada Konvencijas 3. panta pārkāpumus tad, ja šis līdzeklis tiek izmantots saistībā ar likumīgu aizturēšanu un nav saistīts ar nesamērīga spēka lietošanu vai sabiedrības uzmanības piesaistīšanu. Šajā ziņā ir svarīgi izvērtēt, piemēram, personas bēgšanas vai traumas vai zaudējumu radīšanas risku (sk. lietu *Raninen*, kas minēta iepriekš, 2822. lpp., 56. punkts) un konkrētos apstākļus, kādos notikusi pārvešana uz slimnīcu, lai veiktu ārstēšanu (sk. lietu *Mouisel v. France*, Nr. 67263/01, 47. punkts, *ECHR 2002-IX*).

49. Šajā lietā Tiesa tāpat kā Valdība norāda, ka, pirmkārt, pieteikuma iesniedzēja sūdzība saistībā ar Konvencijas 3. pantu attiecas vienīgi uz faktu, ka viņš bija pieķēdēts slimnīcas gultai, bet neattiecas uz to, kādā veidā viņš tika vests no cietuma uz slimnīcu.

50. Attiecībā uz pieteikuma iesniedzēja radīto apdraudējumu Tiesa norāda, ka viņš iepriekš ir ticis notiesāts vairākas reizes, bet nav tiešu norāžu uz vardarbību. Jāuzsver, ka viņam četras reizes tika dota iespēja īslaicīgi atstāt cietumu, un tas notika bez starpgadījumiem. Jāatzīst, ka pēc piektā šāda perioda 1998. gadā viņš neatgriezās cietumā. Taču psihiatrijas eksperti skaidroja viņa uzvedību ar "psiholoģisku traucējumu", kas uz laiku esot pasliktinājis viņa spriešanas spējas. Pēc šā vienīgā incidenta viņa uzvedībā turpmākas traucējumu pazīmes netika novērotas. Kaut arī nevar ignorēt 1998. gadā notikušo incidentu, šis gadījums bija nevardarbīgs un vienreizējs.

51. Tiesa uzskata, ka nebija konstatēts, ka pieteikuma iesniedzējs konkrētajā brīdī rada apdraudējumu. Cietuma priekšnieka rakstiskajās instrukcijās bija pietiekami skaidri noteikts, ka pieteikuma iesniedzējs uz slimnīcu jāpārved un tur jāapsargā normālā, nevis pastiprinātā uzraudzībā. Turklāt pieteikuma iesniedzējs dienas laikā gulēja gultā bez pieķēdēšanas, un tas neradīja drošības problēmas.

52. Jebkurā gadījumā ar pieteikuma iesniedzēja potenciāli radīto apdraudējumu nevar attaisnot faktu, ka viņš tika pieķēdēts pie slimnīcas gultas naktī pirms operācijas, jo sevišķi tāpēc, ka policijas darbinieki palika sardzē pie viņa palātas durvīm.

53. Tiesas lēmumu lietā *Herczegfalvy*, kas minēta iepriekš, kurā pacienta pieķēdēšanu psihiatriskajā slimnīcā atzina par "tādu, kas rada bažas", bet attaisnoja medicīnisku apsvērumu dēļ, nevar piemērot šajā lietā vai izmantot pret pieteikuma iesniedzēju. Šajā lietā apstākļi ir pavisam citādi, proti, runa nav par psihiatrisko slimnīcu un pie pieteikuma iesniedzēja palātas tika nodrošināta pienācīga policijas uzraudzība, turklāt ne reizi nav tikuši pieminēti medicīniski apsvērumi.

54. Joprojām ir jānoskaidro, vai uz šādām darbībām attiecas 3. pants, un, ja attiecas, kāda ir to smaguma pakāpe.

55. Saistībā ar to Tiesa atkārtoti uzsver, ka, "ņemot vērā faktu, ka Konvencija ir "aktuāls instruments, kas ir jāinterpretē, ņemot vērā mūsdienu apstākļus"" (sk. šos spriedumus: *Tyler v. the United Kingdom*, 1978. gada 25. aprīlis, A sērija, Nr. 26, 15.–16. lpp., 31. punkts; *Soering v. the United Kingdom*, 1978. gada 7. jūlijs, A sērija, Nr. 161, 40. lpp., 102. punkts, un *Loizidou v. Turkey* (sākotnējie iebildumi), 1995. gada 23. marts, A sērija, Nr. 310, 26.–27. lpp., 71. punkts), tā uzskata: "[...] noteiktas darbības, kuras iepriekš tikušas klasificētas kā "necilvēcīga un pazemojoša izturēšanās" pretstatā "spīdzināšanai", turpmāk varētu klasificēt citādi. Tiesa uzskata, ka, tā kā cilvēktiesību un pamatbrīvību nodrošināšanas jomā nepieciešami aizvien augstāki standarti, attiecīgi un neizbēgami ir nepieciešama lielāka stingrība, izvērtējot demokrātiskas sabiedrības pamatvērtību pārkāpumus" (sk. lietu *Selmouni*, kas minēta iepriekš, 101. punktu). Tā kā šis paziņojums attiecas uz iespēju stingrāk vērtēt atbilstību 3. pantam, tad noteiktas darbības, kas iepriekš neietilpa 3. panta darbības jomā, turpmāk varētu tikt klasificētas kā atbilstošas smaguma pakāpes darbības.

56. Šajā lietā, ņemot vērā pieteikuma iesniedzēja vecumu, viņa veselības stāvokli, tādas iepriekšējās viņa rīcības trūkumu, kura radītu nopietnu iemeslu bažām par viņa radītu drošības apdraudējuma iespējamību, cietuma priekšnieka rakstiskās instrukcijas, kurās ieteikta normāla, nevis pastiprināta uzraudzība, un faktu, ka viņu uzņēma slimnīcā dienu pirms operācijas, Tiesa uzskata, ka speciālo līdzekļu izmantošana nebija samērīga drošības vajadzībām, jo sevišķi tāpēc, ka sardzē pie pieteikuma iesniedzēja palātas bija īpaši norīkoti divi policisti.

57. Katrā ziņā Tiesa norāda, ka 1993. gada 1. marta vispārējā cirkulārā saistībā ar Kriminālprocesa kodeksa 803. pantu ir skaidri norādīts: "Izņemot īpašus apstākļus, .. maz ticams, ka personas, kuru pārvietošanās spējas ir traucētas vecuma vai veselības stāvokļa dēļ .. varētu radīt likumā minēto apdraudējumu .." (sk. 24. punktu iepriekš). Jānorāda arī uz to, ka savā ziņojumā Francijas valdībai par savu vizīti Francijā no 2000. gada 14. maija līdz 26. maijam Eiropas Padomes Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) cita starpā iesaka aizliegt tādu praksi, ka ieslodzītie tiek pieķēdēti pie slimnīcu gultām drošības apsvērumu dēļ (sk. lietu *Mouisel*, kas minēta iepriekš, 28. un 47. punktu).

58. Visbeidzot, attiecībā uz argumentu saistībā ar vēlmi nodrošināt pieteikuma iesniedzēja privātumu Tiesa uzskata, ka ir gandrīz neiedomājami, ka persona, kas ir pieķēdēta gultai, varētu baudīt privātumu (sk. 40. punktu iepriekš).

59. Visu izanalizējusi, Tiesa uzskata, ka valsts iestāžu izturēšanās pret pieteikuma iesniedzēju neatbilda Konvencijas 3. panta noteikumiem. Tiesa secina, ka šajā lietā speciālo līdzekļu izmantošana iepriekš minētajos apstākļos uzskatāma par necilvēcīgu izturēšanos.

60. Tātad Konvencijas 3. pants ir pārkāpts.

III. KONVENCIJAS 41. PANTA PIEMĒROŠANA

61. Konvencijas 41. pantā ir noteikts:

"Ja Tiesa konstatē, ka ir noticis Konvencijas vai tās protokolu pārkāpums, un ja attiecīgās Augstās Līgumslēdzējas puses iekšējās tiesību normas paredz tikai daļēju šī pārkāpuma seku novēršanu, Tiesa, ja nepieciešams, cietušajai pusei piešķir taisnīgu atlīdzību."

62. Tiesa norāda, ka ne Valdība, ne pieteikuma iesniedzējs nepauda savu viedokli. Tiesai nav pamata izskatīt jautājumu pēc savas iniciatīvas.

ŠO IEMESLU DĒĻ, TIESA VIENPRĀTĪGI

1. *noraida* Valdības sākotnējo iebildumu;
2. *nospriež*, ka ir pārkāpts Konvencijas 3. pants;
3. *nospriež*, ka šajā lietā nav nepieciešams piemērot Konvencijas 41. pantu.

Sagatavots franču valodā un paziņots rakstveidā 2003. gada 27. novembrī saskaņā ar Tiesas Reglamenta 77. panta 2. un 3. punktu.

Sērens Nīlens [Søren NIELSEN]
sekretāra vietnieks

Kristoss Rozakis [Christos ROZAKIS]
priekšsēdētājs